УДК 012:821.161.2(100)Шевченко

Валентина Березкина

Библиографическая шевченкиана украинской диаспоры

Рассматриваются исторические этапы создания и составления библиографической шевченкианы учёными украинского зарубежья. Аналитически обработаны украинские зарубежные источники библиографии второй степени.

Ключевые слова: библиографическая шевченкиана, библиография второй степени, зарубежное шевченковедение, литературно-художественное наследие Т. Г. Шевченко, зарубежная украиника.

УДК 016:78(051)(477)

Ірина Бобришева,
мол. наук. співроб. НБУВ

БІБЛІОГРАФІЯ НОТНИХ ВИДАНЬ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ «МУЗИКА – МАСАМ»

Місячник музичної культури «Музика – масам», що видавався в кінці 20-х років ХХ ст. у Харкові є одним з основних джерел інформації про українську музичну культуру і зокрема про видання музичних творів зазначеної доби. Аналіз матеріалів журналу провадився у зв'язку зі складанням електронної бази даних і пошуком бібліографічної інформації про нотні видання 1924–1930 рр. у всіх можливих джерелах. Дослідження журналу «Музика – масам» дозволило ввести у науковий обіг понад 60 видань музичних творів 20-х років, що не зареєстровані у жодному бібліографічному покажчику. Також за допомогою журналу вдалося віднайти інформацію про твори деяких тогочасних композиторів, встановити авторів музики і слів кількох пісень, що раніше друкувалися без зазначення авторів. Крім того, зі сторінок журналу можна дізнатися про великий масив вокальних творів українських композиторів зазначеного періоду, що взагалі не був надрукований і так і залишився в рукописах.

Ключові слова: нотні видання, музична періодика, бібліографічна інформація, журнал «Музика – масам», українські композитори, музична творчість.

Складання БД українських нотних видань початку ХХ століття пов'язано з певними труднощами, оскільки не всі видання нотного репертуару збереглися до нашого часу та зареєстровані у централізованих бібліографічних покажчиках, таких як «Музична література УРСР. 1917–1965» (МЛУ) [10] та ін. [4, с. 5]. Тому, в процесі роботи, окрім вивчення бібліотечних фондів, було проведено значну пошукову роботу щодо наявності бібліографічної інформації про нотні видання в усіх можливих джерелах, а саме: ретроспективних та поточних бібліографічних покажчиках, бібліотечних та видавничих каталогах, музикознавчих працях. Важливим джерелом бібліографічної інформації про нотні видання 20-х рр. ХХ ст. стала тогочасна періодика, зокрема журнали «Музика» і «Музика – масам». Пропонована робота є продовженням розпочатого нами раніше дослідження матеріалів української музичної періодики, зокрема журналу «Музика». Мета статті – дослідити та виявити такі нотні видання, що

друкувалися в нотних додатках до журналу «Музика – масам» та про які згадувалося на його сторінках.

Останні дослідження української музичної періодики 20-х років XX ст. належать Ользі Вакульчук, яка надала детальний аналіз мистецької преси зазначеного періоду [1], Ларисі Зеленській, яка визначила вплив періодичних видань на культурний розвиток тогочасного суспільства [2], Ірині Шереметі, яка займалася проблемою авторства та дешифруванням псевдонімів і криптонімів кореспондентів журналу «Музика» та «Української музичної газети» [13].

Журнал «Музика – масам» є одним з основних джерел інформації загалом про українську музичну культуру кінця 20-х років XX ст. Він підтримав неперервність української фахової музичної періодики 20-х років XX ст. (фактично цей журнал став продовженням журналу «Музика»). Журнал «Музика – масам» випускався видавництвом «Радянське село» у Харкові з 1928 по 1930 р. як місячник масової музичної роботи – орган управління мистецтв Народного Комісаріату Освіти (НКО), культвідділу ВУРПС'у, ЦК ЛКСМУ та Всеукраїнського Товариства Революційних Музик (ВУТОРМ). Редакційну колегію очолював завідувач відділу мистецтв, нарком освіти Микола Христовий, на якого покладалися функції ідеологічного керівництва журналом. Його заступником був відомий композитор, музикознавець, громадський діяч, голова Всеукраїнського Музичного товариства імені М. Леонтовича Пилип Козицький. До редакції також увійшли Н. Бабічев (завідувач культвідділу ВУРПС), О. Філіпов (від ЦК ЛКСМУ) та Ю. Ткаченко (секретар редакційної колегії). Основним своїм завданням журнал вважав розвиток творчого потенціалу широких суспільних мас населення, залучення їх до самодіяльної музичної роботи. З великого кола питань, що розглядалися у часописі «Музика – масам» (оглядові статті з питань музичного життя УРСР, СРСР, закордону, суттєві події та останні досягнення в музиці, організація музичної роботи в клубі, сільбуді, школі, побуті; трибуна музкора; дописи з місць; вказівки й поради; матеріали для самоосвіти; листування; музичні розваги; інструктивно-інформаційний матеріал: офіційні документи, постанови тощо) найбільш цікавими з бібліографічної точки зору є рубрики, пов'язані з інформацією про нові музичні твори та їх публікацію. Таку інформацію найчастіше містять нотні додатки та рубрики – «Уваги до нотних додатків», «Бібліографія й нотографія» (з повідомленнями про нові видання та їхній аналіз), «Хроніка музичної творчості», «Музичне видання Книгоспілка»,

«Музичні твори, дозволені до виконання вищим музичним комітетом при НКО УСРР», та репертуарні списки, що забезпечували різноманітні заходи, пов'язані з радянськими святами, сільськогосподарськими кампаніями, антирелігійною агітацією тощо.

У кожному номері журналу подавалися два – три нотних додатки, що містили раніше «ніде не друковані музичні твори кращих сучасних композиторів». Усього за три роки існування журналу було надруковано 117 музичних творів (у 1928 р. – 24 твори, у 1929 р. – 37 і у 1930 р. – 56 творів). При чому, якщо у виданнях журналу 1928 року представлені твори різних жанрів доволі збалансовано, з незначною перевагою хорових, то у 1929 і 1930 рр. значна перевага надавалася масовим хоровим пісням з поодиноким представленням творів для камерного ансамблю і оркестру. Для порівняння – у 1928 р. надруковано 7 хорів у 24 додатках, у 1929 – 20 масових хорових пісень у 37 додатках і у 1930 р. – 33 у 57 додатках. Помітну кількість серед нотних додатків упродовж усіх трьох років складали також солоспіви (відповідно – 4 у 1928 р., 8 – у 1929 р. і 19 у 1930 р.). Не всі нотні додатки збереглися до нашого часу (наприклад, хор П. Козицького «Тоді як пожежа весь світ зайняла» на вірші Черствого) [7, № 12], тому про існування деяких творів ми дізнаємося лише з відповідної рубрики журналу «Уваги до нотних додатків«. Рубрика також містить цікаві біографічні відомості, списки творів і фотографії композиторів, які друкувалися в «Додатках». Журнал «Музика – масам» став чи не єдиним джерелом інформації про деяких композиторів (Д. Ярошенко, Ів. Лисенко, П. Леонтьєв, Г. Манілов, Б. Шишкін). Також зі сторінок журналу [8, № 9, с. 7] дізнаємося про збірку «Масовий спів» К. Богуславського і П. Козицького (ДВУ, 1926 р.), що не збереглася до нашого часу.

У розділі «Бібліографія й нотографія» надавався докладний аналіз друкованої продукції, по-перше, з боку художньої значущості її музичного змісту (прийоми музичного мислення, нові елементи музичної мови, загальна структура твору тощо), прикладної цінності (доступність для різного складу виконавців), культурної цінності (дилетантизм чи професійність композитора, банальність або новизна характерних рис художньої мови тощо). Іноді такий аналіз набував досить різких форм, як, наприклад, у відгуку В. Борисова на «10 пісень» Б. Рісkінда: «Досить програти мелодії й одразу стане ясно, що їх писав дилетант із скверним музичним смаком та відсутністю почуття до справжньої художньої мелодії. Тут бачимо мелодії і з циганських романсів, і зіпсовані народні, і так званого

«садового» репертуару духових оркестрів тощо… Не знає автор і голосів, про це свідчать теситура та плижки (стрибки. – *І. Б.*) мелодії в деяких піснях» [7, № 6, с. 31]. По-друге, надавалася характеристика якості самого видання (якість друку, редагування, наявність перекладів на декілька мов тощо). Наприклад, про видання КМП пісень Ф. Шуберта Ю. Ткаченко зазначає: «Всі пісні видано двома мовами – українською й руською, що збільшує можливості їхнього вжитку й поширення. Переклади зроблено еквіритмічно, тобто з повним додержанням розміщення слів і складів, як в німецькому тексті. Українські переклади Д. Ревуцького, Б. Тена, М. Рильського й Д. Загула – художні й вигідні для співу… Зовнішнє видання чистеньке й гарне» [8, № 2, с. 31]. Критикували не тільки окремі музичні твори, а й діяльність таких великих видавництв як Державне видавництво України (ДВУ) та Київське музичне підприємство (КМП), зокрема за недостатню кількість видань пожовтневих та революційних творів (стаття К. Корчмарьова «Як ДВУ та КМП «популяризують» пожовтневу українську музику» [7, № 10/11, с. 15]). В. Борисов у розгромній статті «Київське музичне підприємство – КМП» пише: «Уже один перелік назов творів примушує нас констатувати, що перед нами є факт шкідництва у виборі до друку творів, факт систематичного пропагування фокстротчини, малоросійщини, циганщини й ін. […] Ця ширма (мається на увазі розподіл видань на три категорії) не заховує обличчя класового ворога, що засів у видавництві» [9, № 9/10, с. 19]. Відзначимо також притаманні для даного періоду войовничість багатьох заголовків статей та їх «гасловий» напір: «Деркачем по музичній естраді!», «Знищимо «давидовщину» як вияв куркульської ідеології», «Геть фокстрот!», «За класову чистоту музичних лав!», «Всі – до активності, геть аполітичність!» та ін. Особливо діставалося естрадному жанру. Так, П. Козицький у статті «Нові солоспіви» пише: «Естрада… з її упадницькими жанрами в стилі Вертинського, Германа, Хайта й ін. – по суті являє собою перманентний прорив міщанського, дрібнобуржуазного впливу в музичному мистецтві» і закликає «ліквідувати ворожий прорив на музичному фронті» за допомогою «вдалого» репертуару [8, № 10–11, с. 46]. М. Тіц називає ліричний романс «цитаделью» буржуазної ідеології, яка не відповідає потребам нової пролетарської аудиторії і «не є цілком певною з ідеологічного боку продукцією – безвольне скиглення, нездорова еротика» та ін. Слід однак зазначити, що не всі тогочасні оцінки можна вважати об'єктивними та фаховими з причин ідеологічної заанґажованості. Наприклад, Ю. Побратименко в статті

«В. С. Косенко, 6 романсів», визнаючи наявність у Косенка доброї композиторської техніки і школи, все ж таки засуджує його ранні романси за аполітичність і космополітизм [8, № 10/11, с. 47]. Крім того, так звана дожовтнева українська хорова література здебільшого була засуджена як буржуазна, націоналістична, непридатна для радянського суспільства [11]. Усе, що сприяло національному самоствердженню, відображене у фольклорі, духовній піснетворчості, – відкидалося і заборонялося як шкідливе. У розділі «Бібліографія й нотографія» [9, № 5/6, с. 46] Я. Полфьоров зазначає: «Старий музичний репертуар можна вживати лише з обов'язковою умовою – суворої перевірки тексту й настанови музичних творів». А із статті «З пожовтневих народних пісень» дізнаємося як перероблювалися тексти народних колядок, перекручувалися релігійні пісні, щедрівки та ін. і натомість підставлялися інші тексти, ідеологічно спрямовані [8, № 6, с. 29].

Про деякі твори, що були вміщені в немузичних періодичних виданнях, дізнаємося з репертуарних списків журналу. Так у «Списку музичних творів до «дня врожаю» [8, № 7/8, с. 9] та у «Покажчику вокальної літератури до засівкампанії» [8, № 12, с. 11/12] знаходимо пісні і хори, що були вміщені у журналі «Селянський будинок»: хори М. Вериківського «Про кума та врожай», «Музичні гасла до засів кампанії» (1929 р. № 3), хори П. Батюка «Ой, у полі не плуг, а трактор оре» (1926 р., № 12), «Жалом вп'ялися чорні вісті» (1927 р., № 1) та «О, дні нові, краса незнана» (1927 р., № 7/9)[1]. У згаданому «Списку творів до «дня врожаю» знаходимо також відомості про збірку «Масовий спів» К. Богуславського і П. Козицького, видану ДВУ у 1926 р. (відсутня у покажчику МЛУ і в каталогах ДВУ). У «Покажчику пісень до весняної сільськогосподарської виробничої кампанії» знаходимо твір І. Михайленка «Колективне поле сієм», що був надрукований у журналі «Сільський Театр»[2] (1930 р., № 5). Усі згадані друковані твори ввійшли до БД українських нотних видань.

[1] «Селянський Будинок» – одна з дванадцяти назв одного із старіших культурологічних журналів України, що зараз носить назву «Українська культура». Його сучасний видавець – «Національне газетно-журнальне видавництво». Перший номер журналу, під назвою «Путь к коммунизму», вийшов у червні 1921 року. Через три роки він був перейменований на «Шлях до комунізму». Загалом журнал мав 12 назв, серед них – «Робочий клуб», «Селянський будинок», «Культробітник», «Культфронт», «Колбуд», а з 1954 р. – «Соціалістична культура».

[2] «Сільський театр» був мистецьким громадсько-політичним журналом,

Крім того, зі сторінок «Музики – масам» можна дізнатися про твори українських композиторів 20-х рр., що так і не були надруковані і залишилися в рукописах (рубрики «Новини з нот», «Хроніка творчості», «Музичні твори, дозволені до виконання Вищим музичним комітетом при НКО УСРР», «Антирелігійна хорова література», а також статті, що містять списки рекомендованих творів до виконання з нагоди радянських громадських свят та ін.). Так, наприклад, із рубрики «Хроніка творчості» [7, № 6, с. 29] дізнаємося, що харківський композитор С. Богатирьов написав 4-ту увертюру (Скерцо-увертюра), що її незабаром буде виконано в концерті, Ю. Мейтус написав романс для високого голосу «Три джерела» на слова О. Пушкіна (переклад М. Рильського), С. Дрімцов написав солоспів «Колискова на 9 січня» і О. Дашевський написав романс «Аю-Даг». Із статті «Новини з нот» [8, № 5, с. 32] дізнаємося, що готується до друку «Новий народний співаник» (120 пісень з нотами), упорядкований Ів. Ніцаєм. Та названі твори і збірка не зазначені в жодному з відомих бібліографічних покажчиків. Про твори, які в подальшому так і не друкувалися, дізнаємося також зі статей «Хоровий репертуар до жовтневих днів» (хори М. Вериківського, Ф. Попадича) [7, № 9, с. 7], «Список музичних творів до «дня врожаю» та засівкампанії» (дитячі хори В. Верховинця, П. Козицького) [8, № 7/8, с. 10], «Покажчик хорової літератури» [8, № 10/11, с. 17–18] (соло й хори в супроводі оркестру народних інструментів «Музична вечірка пам'яті 1905 р.» К. Богуславського, мішаний хор з фортепіано і теноровим соло «Галицька застольна» Л. Ревуцького, тріо з фортепіано «Раз на тім світі» Я. Степового, «Антирелігійна пісня» для голосу з фортепіано В. Борисова), «Покажчик музичного репертуару до кампаній ліквідації проривів промфінплану» (твори К. Богуславського, В. Костенка, В. Нахабіна, В. Овчаренка) [9, № 7/8, с. 16], «Музичні твори, дозволені до виконання Вищим музичним комітетом при НКО УСРР» [9, № 11/12, с. 48 і 7, № 9/10, с. 33] (низька хорових творів П. Батюка, К. Богуславського, В. Борисова, В. Верховинця, К. Данькевича, П. Козицького, Ю. Мейтуса, Ф. Попадича, П. Толстякова, М. Чернятинського, О. Чишка та ін.; також солоспіви Г. Верьовки та Я. Яциневича) [9, № 9/10, с. 33]. В одній зі статей знаходимо прізвище композитора Гиренка і список його хорових творів [9, № 9/10, с. 33], але про нього в сучасних довідниках немає жодних відомостей.

друкованим органом Харківського міського відділу мистецтв Управляння політосвіти УРСР. Виходив щомісяця з 1926 по 1931 рр. Журнал відіграв велику роль в організації робітничо-селянських театрів в Україні.

Зі сторінок журналу дізнаємося також про «Відозву Всенародної бібліотеки України при ВУАН» [8, №10/11, с. 23], де йдеться про утворення нового «Музичного відділу», завдання якого – «стати за головне нотосховище України, бути за головну базу для студій українських учених у галузі музикознавства», поширювати музичну культуру серед широких мас трудящих України. У зв'язку з цим, бібліотека зверталася до установ, організацій і окремих громадян з проханням жертвувати:

а) нотні рукописи;

б) нотні стародруки;

в) взагалі всякі ноти та книжки й журнали з музичних питань усіма мовами;

г) старовинні музичні інструменти всіх народів (для історично-музичного музею, що був закладений при музичному відділі);

д) портрети, фотографії й автографи музичних діячів.

Завдяки рубриці «Музичні твори» встановлено авторів музики і слів деяких пісень, що були видані в нотних збірках без зазначення авторів. Наприклад, пісня «Ой, була я дівчина», що друкувалася у збірці «Комсомольські пісні» (КМП, 1927 р.) належить композитору К. Богуславському і поету В. Поліщуку, а пісня «Край села над ровом» (там само) написана композитором П. Козицьким на слова В. Поліщука.

Отже, журнал «Музика – масам» посідає значне місце серед українських музичних часописів 20-х рр. XX ст. і є унікальним джерелом музично-бібліографічної інформації зазначеного періоду. Це, насамперед, нотні додатки до журналу «Музика – масам», твори, що друкувалися безпосередньо на сторінках часопису, а також пісні і хори, вміщені в немузичних періодичних виданнях, про які ми дізнаємося зі сторінок «Музики – масам». Дослідження журналу дало змогу знайти нову бібліографічну інформацію і ввести у науковий обіг понад шістдесят видань музичних творів 20-х років, не зареєстрованих у жодному бібліографічному покажчику і результатом такого дослідження стало поповнення електронного каталогу відділу формування музичного фонду українськими нотними виданнями 20-х рр. XX ст. [6] та науковий каталог [3].

Загалом, розглянувши культурологічний процес зазначеної доби і, зокрема, музичну культуру, ми бачимо два взаємопов'язаних між собою явища. З одного боку – це піклування про якнайширше охоплення верств пролетарського походження – трудящих і селянства – музичною культурою, ліквідація музичної безграмотності, а з іншого боку така масовість

передбачала одностайність і згуртованість за допомогою музичного мистецтва для навіювання ідеологічної пропаганди. Музично-виховна робота розглядалася як частина державного будівництва, тому ділянки культури й мистецтва контролювалися й регулювалися. Все це призводило до знеособлювання особистості як творчої одиниці та не могло не позначитися на художньому рівні та якості великої кількості музичних творів, особливо вокальних. Серед музичних додатків часопису переважали твори на зразок агітпісні «На бій за урожай!» М. Тіца [9, № 10/11], мелодекламації «Червоноарми» О. Берндта [7, № 8], чи антирелігійні «Комсомольська антирелігійна» І. Михайленка, що безперечно віддзеркалювали настрої в суспільній свідомості і пріоритети в тогочасному мистецтві, проте часто не мали високої художньої цінності, зокрема музичної. Ми бачимо, що розуміння вартості музичного твору було невіддільне від оцінки його ідеологічного та громадського спрямування. Серед найцікавіших, значущих у музично-естетичному сенсі, але, на жаль, нечисленних музичних додатків до журналу «Музика – масам» можна відзначити хорові партитури П. Козицького «Вперед» [7, № 4] та «Могутній орел» [7, № 12], «Гуцульський танок» для струнного оркестру К. Богуславського [7, № 2], «Веснянку» для духового оркестру М. Вериківського [8, № 6], «Український танок» В. Барвінського для духового оркестру [7, № 7].

За допомогою інформації, що вміщена на сторінках журналу, вдалося встановити авторів музики і слів деяких пісень і відновити відомості про такі видання, що не збереглися до нашого часу або ще не віднайдені. Крім того, журнал є єдиним джерелом інформації про деяких тогочасних композиторів (містить перелік їх творів, біографічну інформацію та портрети), а також вміщує відомості про значну кількість рукописних творів українських композиторів, що в подальшому не були надруковані. Ця інформація стане суттєвою допомогою тим фахівцям (музикознавцям, дослідникам, науковцям), які досліджують творчість і складають бібліографію творів українських композиторів, чим допомагають відтворити повну картину творчого музичного спадку 20-х років.

Список використаних джерел

1. *Вакульчук О.* Музично-бібліографічна інформація в українській радянській періодиці 20-х початку 30-х рр. XX ст. / О. Вакульчук // Українська періодика : історія і сучасність. – Львів, 2005. – С. 298–305.

2. *Зеленська Л.* Проблематика публікацій часопису «Музика – мас» (1926–1931) / Л. Зеленська // Вісник Книжкової палати. – 2005. – № 7. – С. 41–44.

3. *Івченко Л.* Українські нотні видання 1924–1930 років у фондах Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського : (вокальна музика) : науковий каталог / Л. В. Івченко, І. Ф. Бобришева ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2012. – 338 с.

4. Каталог Державного видавництва України. Музичні видання. – Х. : ДВУ, 1927. – 140 с.

5. Каталог Державного видавництва України. Музичні видання. – Х. : ДВУ, 1930. – 38 с.

6. Каталоги відділу формування музичного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_vfmf/cgiirbis_64.-exe?C21COM=F&I21DBN=VFMF&P21DBN=VFMF&S21CNR=20&Z21ID – Заголовок з екрана.

7. Музика – масам. – Х., 1928. – № 1–12.

8. Музика – масам. – Х., 1929. – № 1–12.

9. Музика – масам. – Х., 1930. – № 1–12.

10. Музична література УРСР : 1917–1965 : бібліографічний довідник / Книжкова палата Української РСР. – Х. : Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР, 1966. – 795 с.

11. *Пархоменко Л.* Проблеми виконавства в розвитку хорової музики («Думка» в 60-80-ті рр. XX ст.) / Л. Пархоменко // Матеріали до українського мистецтвознавства. – Вип. 2. – К., 2003. – С. 112.

12. Українська культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/Українська_культура_(журнал)

13. *Шеремета І.* Дешифрування псевдонімів як аспект вивчення музичної культури (за матеріалами журналу «Музика» 1920-х років) / І. Шеремета // Студії мистецтвознавчі / НАН України, ІМФЕ. – К., 2011. – № 3. – С. 49.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014 р.

UDC 016:78(051)(477)

Iryna Bobrysheva

Bibliography of Printed Music in the Magazine «Музика – масам»

Monthly magazine of the musical culture named «Музика – масам», which was published at the end of the 20's of the XX century in Kharkiv city, is one of the main sources of the information about the Ukrainian musical culture and, in particular, about the publication of musical works of that period. Analysis of the magazine materials was carried out, because of the preparation of an electronic database and the search of bibliographic information about musical issues of 1924–1930's in all possible sources. Research of the magazine «Музика – масам» allowed adding to scientific circulation

more than 60 musical publications of the 20's that are not registered in any bibliographic index. Also, thanks to the magazine, we managed to find information about the work of some composers of that time. We could determinate the authors of the songs music and words, that had been printed before without indicating the authors. In addition, from this magazine we can know about plenty of vocal works by Ukrainian composers of this period. These compositions were never published before and remained in manuscripts.

Keywords: musical issue, musical periodicals, bibliographic information, the magazine «Музика – масам», Ukrainian composers, musical works.

УДК 016:78(051)(477)

Ірина Бобрышева

Библиография нотных изданий по материалам журнала «Музика – масам»

Месячник музыкальной культуры «Музика – масам», издававшийся в конце 20-х годов XX ст. в Харькове, является одним из основных источников информации об украинской музыкальной культуре и в частности об изданиях музыкальных произведений указанного периода. Анализ материалов журнала проводился в связи с составлением электронной базы данных и поиском библиографической информации о нотных изданиях 1924–1930 гг. во всех возможных источниках. Исследование журнала «Музика – масам» позволило ввести в научный оборот более 60 изданий музыкальных произведений 20-х годов, которые не зарегистрированы ни в одном библиографическом указателе. Также с помощью журнала удалось найти информацию о произведениях некоторых композиторов, установить авторов музыки и слов песен, которые ранее печатались без указания авторов. Кроме того, из материалов журнала можно узнать о большом количестве вокальных произведений украинских композиторов указанного периода, которые вообще не были напечатаны и остались в рукописях.

Ключевые слова: нотные издания, музыкальная периодика, библиографическая информация, журнал «Музика – масам», украинские композиторы, музыкальное творчество.

УДК 002(447.5)″15-16″:003.349:676.067.4

Наталія Бондар,
канд. іст. наук, старш. наук. співроб. НБУВ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІЛІГРАНЕЙ ВІЛЬНЮСЬКИХ ВИДАНЬ ЄВАНГЕЛІЙ 1575, 1600 ТА 1644 рр. ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОБУТУВАННЯ ПАПЕРУ

В публікації здійснено порівняння водяних знаків паперу чотирьох Євангелій, надрукованих у Вільнюсі впродовж 70 років, з метою виявлення динаміки трансформації паперового ринку, встановлення походження паперу, що надходив на продаж до Вільнюса, його кількісних та якісних характеристик. Аналіз паперових масивів вільнюських видань Євангелій 1575, 1600 та 1644 рр. підтверджує зміну територій закупівлі паперу, її звуження внаслідок зміщення до Вільнюса або населених пунктів поблизу, що пояснюється поступовим розвитком та нарощуванням обсягів місцевого паперового виробництва Великого князівства Литовського.

Ключові слова: філіграні, водяні знаки, філігранологічний аналіз кириличних стародруків, історія виробництва та побутування паперу в Великому князівстві Литовському.

Як відомо, у Вільнюсі в XVI–XVII ст. було видано друком щонайменше чотири Євангелія, звані ще Четвероєвангеліями, або Євангеліями тетр, надруковані традиційним великим форматом. Первістком стало Євангеліє, видане визначним друкарем Петром Мстиславцем 30 березня 1575 р. за участю Івана та Зиновія Зарецьких, Кузьми та Луки Мамоничів. У 1600 р. друкарня Мамоничів видала Євангеліє, подібне до видання П. Мстиславця за текстом та ілюстративним оформленням. Десь наприкінці 10 – на початку 20-х рр. XVII ст. було видано ще одне схоже видання, позначене також 1600 р. Фахівці для розрізнення обох видань їх називають відповідно Євангелієм без сигнатур (дійсно видане у 1600 р.) та Євангелієм із сигнатурами (виданим наприкінці 10 – на початку 20-х рр. XVII ст.), оскільки перше із видань мало тільки нумерацію аркушів (фоліацію), а друге – і фоліацію, і нумерацію зошитів (сигнатури). У 1644 р. видання Євангелія побачило світ у друкарні Вільнюського Святодухівського братства. Це видання вже не є копією друку П. Мстиславця, воно більше за розмірами,